

ВІД ХТО Я ДО ХТО МИ: ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ З ОГЛЯДУ НА СВІТОГЛЯДНІ ШУКАННЯ ОЛЕКСИ ТИХОГО

*Білецький В. В.
(м. Вінниця)*

ОЛЕКСА ТИХИЙ. ПРОРОК НАЦІОНАЛЬНОЇ БІДИ

Діяльність Олекси Івановича Тихого, які і Гельсінської групи, може вважатися феноменальною і вражаючою. Ряд інтелектуалів, соціалізуючись у СРСР, отримуючи високу освіту у радянських вишах, перебуваючи під потужною ідейною «накачкою», наглядом контролюючих органів, віднаходили у собі сили чинити опір ідеології. Понад те, вони не робили це пасивно і таємно, як сотні тисяч слухачів «Радіо Свобода» чи «Голосу Америки». М. Руденко, О. Бердник, П. Григоренко, І. Кандиба, Л. Лук'яненко, О. Мешко, М. Матусевич, М. Маринович, Н. Строката, О. Тихий, В. Стус та інші дисиденти не мовчали, жертвуючи свободою і життям.

Важко уявити їх сміливість у протистоянні системі, яка зтирала індивідуальні, національні ідентифікатори особистості, знищувала релігію, натомість насаджуючи міфи стосовно радянського образу життя, комуністично-ленінських норм та ідеалів. Формальне визнання

багатонаціональності СРСР було лише декларацією – система намагалася створити слухняний радянський народ з пріоритетом «старшого брата». Система жорстоко санкціонувала будь-яке інакомислення, видираючи непокірних і незручних для неї з рідних місць, засилаючи до чужих земель, катуючи, знищуючи їх. Понад те вона, викривлюючи інформацію, називала борців за права, що стали чинними для людства ще з 1948 року, ворогами народу, зрадниками, особливо небезпечними злочинцями, психічно хворими. Шляхом тортур, її функціонери, вимушували сміливців зрікатися своїх гуманістичних позицій, визнавати себе винними. Пам'ять про них передавалася чутками, адже з точки зору офіційних каналів дезінформації, ніякої Гельсінської спілки не було. Були антирадянські агітатори, буржуазні посіпаки, антикомуністичні пропагандисти.

У цьому, зокрема, і полягає актуальність сучасних детальних досліджень надбання гельсінців. Тоталітаризм та ідеократія мало того, що не зникли з руйнацією СРСР. Сучасна Російська Федерація та її соціальні актори не змінили своєї мети – глобально контролювати свідомість якомога більшої кількості людей для управління їх поведінкою й економіко-політичного поневолення. Не має принципової різниці як називається країна – СРСР чи РФ, якщо вона не реалізує концептуальні права націй на самовизначення, людини – на свободу слова, зібрань, її свободу від страху та бідності.

Метою даного виступу є стислий екскурс у погляди Олекси Тихого як одного з засновників УГГ.

Зрозуміло, що вся діяльність цієї організації була спрямована на популяризацію знань щодо Декларації прав людини і сприяння виконанню в УРСР постанов

Заключного акту Наради у справах безпеки й співпраці в Європі у Гельсінкі (1975 р.). У її руслі члени групи відшуковували докази порушення міжнародних норм, збирали скарги постраждалих від карних органів, фіксували та намагалися популяризувати факти недотримання прав людини, донести цю інформацію до міжнародної громадськості. Відтак гельсінці зібрали сотні документів фактажу, надавали допомогу переслідуванім, постійно перебуваючи під політичним пресингом [1].

Один з засновників УГГ донечанин Олекса Тихий намагався підійти до цих загальних задач з точки зору своєї фахової філософської освіти. Оригінальність його поглядів полягає у тому, що мислитель широке коло прав людини ув'язував з темою національної ідентичності. Імовірно, усвідомлення належності до вільнолюбного народу з невичерпною культурою, давніми демократичними традиціями є, з його точки зору, щаблем до усвідомлення факту наявності власних прав. При цьому їх сукупність має слугувати вищій меті – розбудові вільної самобутньої особистості.

Керованості радянського народу, легіони індивідів якого штампувала ідеологія, він протиставляє дискурс національно свідомої людини, яка не просто є суб'єктом виробничого процесу, але й, шукаючи себе, активізує вищу потребу – у комплексній самореалізації. Саме такі українські «спеціалісти-патріоти, українські поети та письменники, композитори та актори» будуть свідомо боротися за свої права на протигагу «ученим-безбатченкам, російськомовним інженерам, агрономам, лікарям, учителям» [2].

Фактично Олекса Іванович прагне протистояти поширенню ортегіанської «людини маси», схильної до розваг та споживацтва й надто далекої від питання «Хто я є?» і прав, які потребує еліта. Саме таку, елітарну особистість, за якою незримо стоїть українська культура – дещо інтровертну, з розлогою раціональністю, саморефлексією бачать О. Тихий та інші митці Гельсінської групи – В. Стус, О. Бердник, відтворюючи її у поезії, прозі, футурології.

Донецький філософ-дисидент переносить акцент з дискурсу прав людини взагалі на *акцент свободи народу*, частиною якого людина є. Він пише: «не хлібом єдиним живе людина, ...сєнс життя у творенні добра людям, у піднесенні матеріального і культурного рівня народу, у пошуках істини, у боротьбі за справедливість, національну гордість та людську гідність у громадянській відповідальності...». Український народ для Тихого – живий організм, материнське середовище і культурне тло формування вільної людини. Зрозуміло, що намагання зтерти цю ідентичність є злочином проти прав людини, бо призводить до її редуції і примітивізації, до одиниці знеособленого радянського народу, яка не мислить про права і є суто функціоналом.

Таким чином, за О. Тихим, національна ідентичність є зброєю на полі боротьби за Людину проти Системи. Тому її треба всіляко плекати і поглиблювати, віднаходячи у загальному тлі українськості регіональні аспекти пошуку себе. Але саме у цьому О. Тихий бачив чи не найбільшу проблему – регіональні дискурси барвистого українського «рушника» були майже стерті російськомовно-радянською системою. «Не вина, а біда простих

людей..., що з їхньої волі чи мовчазної згоди знищується українська мова та культура на Донеччині. Не біда, а вина кожного інтелігента, кожного, хто здобув вищу освіту, займає керівні посади, а живе тільки натоптуванням черева, байдужий, як колода, до долі свого народу, його культури, мови. І чи не злочином годилось би вважати діяльність органів народної освіти, вчителів, діячів закладів культури та всіх керівників на ниві асиміляції мільйонів українців Донеччини. Адже таку масову асиміляцію не можна назвати інакше, як інтелектуальним геноцидом». Як українець і патріот свого краю, філософ вважав, що ця асиміляція і зтирання на Донбасі українських акцентів пошуку себе, призводить до політичної апатії. Битий і катований все життя, він викриває цю проблему і з сумом говорить, що не має «ні мужності, ні волі активно боротися за долю німих, забитих земляків своїх – донбасівців, за розквіт національної культури на Донеччині».

Але це не правда – його боротьба не лише у артикулюванні проблеми, наслідки якої ми бачимо сьогодні на Донбасі чи у Криму. Він суто філософськи препарує головні механізми зтирання українського самовідчуття, якими користується держава-агресор, що повстала на трупі СРСР. Вони зводяться до: інтелектуально-моральної примітивізації людей; створенні не-українського оруелівського «новоязу»; дисфункції ціннісно-творчих соціальних інститутів.

Колись СРСР перетирала представників різних самобутніх і цікавих етносів, які хотіли сяяти на тлі планетарного тла народів на безвільну апатичну сірість «советского человека». Тепер це робить РФ, намагаючись нав'язати міфологему ворога, надати

примітивізованим дикунам зброю і поширювати «рах russica».

Голос Гельсінської групи та спілки, Олексі Тихого, його філософський доробок, який включав, з поміж іншого, «Словник слів-покручів», «Думки про рідний Донецький край», «Роздуми про українську мову та культуру в Донецькій області» [3-5] у 70-ті роки ХХ ст. були волянням у пустелі. Що змінилося на тепер? І чи на краще?

Автор цих тез так не вважає. Наведемо аргументи.

Жоден з президентів України *не створив системи комплексної національної пропаганди*, адже загроза існування нації була і є очевидною. Це дуже корисно для держави – розвивати національну ідентичність, дух якої заслаб під час радянських часів. Але «отцям» держави не потрібен гордий народ. Він вимогливий і ним важко керувати.

Жоден з президентів сукупно з міністрами комплексно *не чинили противу моральному зубожінню народу*. Не було і немає національної програми морально-педагогічної реабілітації, яка б підхоплювала особистість на всіх етапах соціалізації. Нажаль «українець» і «культурна людина» сьогодні далеко не синоніми. Владі зручно плекати глядача ТВ-картинки, не зацікавленого у розвитку моралі й етики.

Розумовій деградації також ніхто «нагорі» *не протиставляє комплексні заходи інтелектуальної реабілітації*. Вища освіта навіть зараз базові предмети, які дисциплінують і культивують автономне мислення, вихолощує до курсів «за вибором». Філософія – І семестр, Логіку, Соціологію – можна *не вивчати*. Ось

таке «реформування» освіти. Не дивно, помітна частина студентської молоді часто-густо у спромозі лише щось святкувати (під час війни), демонструвати девіантну зоологічну лексику і вдаватися до плагіату. Автор надто давно не бачив класичної академічної активності, яка є тотальною у європейських вишах – студенти читають, самі пишуть свої реферати, самі думають.

Українців вже давно не навчають розголо і автономно мислити. Зріло, по-філософськи. Поняття «пересічний українець» і «розумна людина» - також не синоніми. Натомість молодика, який з-за відсутності звички до міркування і не обтяженості інтелектуальною працею, зафіксував посмішку, приємно показати по ТВ і назвати «студент».

Правничі і національно-безпекові структури десятиліттями *не боролися зі спотворенням українських регіональних ідентифікаційних маркерів*. Ідея «ми всі різні, але ми – українці» химерно метаморфозувалася до дискурсу уявного протистояння «Сходу» України її «Заходу». Це злочин проти цілісності унітарної держави – ендегенний схізмогенез. Політики звикли, залучаючи місцевий електорат, «пастися» на темах різниці між регіонами – і ніхто їх не карає за діяльність проти конституційного устрою. Федеративний, сепаратистський, колабораціоністський дискурси – прямі їх наслідки.

Свого часу Олекса Тихий склав парадигму свободи людини, яка включає 12 пунктів. Принаймні п'ять з них сьогодні можуть бути дотримані лише частково. Держава і державці у цьому погані помічники. Ось ці пункти:

– Треба мати людську гідність, національну гордість.

– До останнього подиху вчитися і, по можливості, без насильства й примусу навчати всіх, хто бажає ... вчитися.

– Не заохочувати тих, хто живе тваринним життям. По можливості намагатися допомогти кожному такому усвідомити себе людиною.

– Необхідно вивчати, підтримувати, розвивати мову, культуру, традиції свого народу.

– Потрібно позбутися і сприяти іншим позбутися всього низького, підлого, чужого духові людства [6].

Іншими словами, можна побачити важливість доробку українських дисидентів, який межує з пророцтвом. Бо існує лише дві альтернативи – прогрес і деградація. Держава може все ж-таки розпочати дієве і комплексне формування громадянина – розумного, морального, гордого патріота, заможність якого залежить від праці. Патріота свого міста, регіону, країни. Щоправда сукупність таких (нація) не зручна для маніпулятивного управління, бо вступатиме у рівний діалог з державою, контролюючи її і відстоюючи власні права. Але люди, просякнуті таким духом, будуть найкращою зброєю і обороною України.

Інший шлях, яким українські політики поки що прямують, попри байки про реформи у освіті тощо, самогубний для держави. Як показує часткова успішність російської агресії, телевізійно керований денерозумний натовп зі стертою національною самістю віддасть Україну кому завгодно – шматок за шматком. Отже, чи не варто дослухатися до позиції людей, чия відданість Україні доведена самопожертвою?

ЛІТЕРАТУРА

1. Олекса Тихий. Історична доля України. Інформаційний ресурс <http://olexa.org.ua/tvory/tvor02.htm>
2. Василь Овсієнко. Олекса Тихий. Справжній донецький українець. Інтернет-видання «Українська правда» від 03.02.2012. <http://www.istpravda.com.ua/articles/2012/02/3/70406/>
3. Олекса Тихий. Думки про рідний Донецький край. Інформаційний ресурс <http://olexa.org.ua/tvory/tvor01.htm>
4. Тихий Олекса. Словник мовних покручів. – Донецьк: Товариство ім. Олекси Тихого, 2009. – 108 с.
5. Олекса Тихий. Словник мовних покручів. Інтерактивний мережевий ресурс <http://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=1445>
6. 12 цілей життя донбасівця. Ресурс мережевого журналу „1576” <http://1576.com.ua/people/12-tsiley-jittya-donbasivtsya-1874>

*Васюк К. М.
(м. Вінниця)*

ОСОБИСТІТЬ ОЛЕКСИ ТИХОГО З ПОЗИЦІЇ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

У руслі світової Науки кожна окрема галузь вивчає свої аспекти, еволюційні процеси в суспільстві аналізуються на рівні закономірностей і фактів. Соціологія, історія, економіка, політологія прагнуть